

ЦОНЧО РОДЕВ ОТМЪСТИТЕЛЯТ

chitanka.info

Когато положението стана вече напълно непоносимо, хаджи Осман ага^[1], потомствен мухтарин^[2] на Медвен, стори нещо, което селото отколе не помнеше — свика мушавере^[3] на старейшините. Турски и български. И наистина старейшините, а не старците — например даскал Буньо, един от поканените, беше още толкова млад, че когато бръснеше розовите си бузи, бръсначът му доста се луташе, преди да стигне от косъм до косъм. Не можеше да мине за възрастен и Ремзи Балабан^[4]; макар да бе сварил да натръшка половин дузина деца, той все още гонеше тридесетте и май нямаше да ги направи съвсем скоро. Освен тези трима, на къошка^[5] в хаджи Османовата къща бяха насядали и още трима — Исмет ходжа, главен имам^[6] на селото, богатият и влиятелен Хюсюн бей^[7] и Съби Чорбаджи, главата на българската църковна община. Отначало Осман ага имаше намерение да покани за мушаверето и поп Захарий, най-стария от медвенските свещеници, но сетне се отказа. Знаеше се, че Исмет ходжа няма да седне на една маса с поп Захария, пък ако ще да се касаеше за съдбата не на селото, а на девлета^[8].

Както изискваха правилата на турското гостоприемство, шестимата, първо изсърбаха по едно кафе и докато не се видяха дъната на филджаните^[9], никой не проговори. После домакинът, седнал с кръстосани под него крака на миндера и облегнат на коленете си, рече тежко:

— Знаете защо съм ви събрал, ефендилер^[10]. Туй, нашето, вече дойде прекалено. Не спрат ли поразииите... — Той примижа замислено. — Известно ли ви е, ефендилер, как мютесарифът^[11] в Сливен захванал да нарича нашия Медвен?

— Мустафа Ариф бей ли, хаджи? — попита Хюсюн, като искаше да изтъкне познанството си с управителя.

— Същият, Хайдуткьой^[12], тъй рекъл за нас, ефендилер. Пък като си помисля само, че Медвен винаги е минавал за мирно и почтено село... — Старият турчин поклати загрижено глава. — Не спрат ли поразииите, не отговарям за последиците, ефендилер.

— Туй можеше да го кажеш само на гяурите^[13], хаджи — избърза да нападне Исмет ходжа. — Тяхно дело са безобразията, те трябва да ги спрат.

— Наше дело ли? — вдигна прошарени вежди Съби Чорбаджи.
— Туй пък откъде го измисли, ходжа ефенди?

— Скрояват се кюлафи^[14] все на правоверни, туй надали е случайно, чорбаджи. Да ти припомня ли? Кабзамалинът^[15] беше правоверен, та и служител на падишаха^[16] на туй отгоре. Трите момчета, дето стъпиха на гвоздеи, са пак наши, макар да не са имали още сюнет-дюйню^[17]. Пъдарят, който за малко не се удави в Чъртовец, също е от правата вяра. Или не си чувал за тези случки, чорбаджи?

И Съби беше чувал, и другите ги знаеха.

Всичко бе започнало преди около година. Дошъл бе един кабзамалин от Сливен да прибере неоправените вергии^[18], а като си тръгна след неделя, му се случи прекеждие, в което той за малко не си строши врата — по средата на пътя до Градец впрягът му скъса хамутите, конете, подплашени, избягаха, а каруцата се обърна и само по чудо не падна в една пропаст, дълбока до четири-пет човешки боя. Кабзамалинът и двамата му придружници се видяха в чудо — нито да продължат, нито да оставят коженото чувалче със събраните вергии. Маяха се те и се пооглеждаха за помощ, пък накрая се натовариха като магарета с парите и другите неща от колата и с подвити опашки се прибраха капнали от умора обратно в Медвен. А най-странното се видя на другия ден — че хамутите не са се скъсали тъй, от само себе си, ами са били сръчно позакъсани с тънко ножче.

Не мина и месец, когато пострадаха трите момчета от Долната махала. Не бяха твърде стока, с поразииите си бяха дотегнали и на християни, и на мюсюлмани. На тях пък им се случи, че като излизаха на сутринта от къщите си, и тримата горе-долу по едно и също време стъпиха на пирончета, оставени точно на пътя им с острието нагоре. Не се подлютиха раните на тримата малки обесници, но все пак се наложи да натискат постелите си по четири-пет дни, че дори едното цяла седмица.

Последваха други три-четири подобни тайнствени произшествия, но те бяха по-дребни, та останаха почти незабелязани. Докато преди двацет дни някой бе подкопал един камък на „Вадата“ (там нямаше никаква вада, но тъй наричаха тогава — тъй я наричат и до сега — една малка площадка на седем-осем човешки боя височина вдясно от Синия вир), на който Серт-Али, пъдарят, обичаше да посяда и „да изпие“ по лула тютюн. Поседна пак пъдарят, та като се сурна,

обра праха по нанадолнището и — бух! — в средата на вира. Не се натърти кой знае колко Серт-Али, но за малко не се удави — сияхлъкът^[19] му го теглеше към дъното, та ако не се бяха случили там някакви момчета-горнокрайненчета да му подадат края на една сопа и да го изтеглят на скалите със странните имена „Столчето“ и „Копанките“, можеше и да нахрани рибите.

След този случай селото гръмна от приказки, ехото от които се разнесе навред между Котел, Сливен и Карнобат. И тълкувания какви ли не — кое от кое по-чудновати, кое от кое по-нагласени.

Съби чорбаджи бе прехапал устни, но вместо него отговори Осман ага:

— Не си прав, Исмет ходжа, никак не си прав. Имаше и българи да пострадат. Двамата кокошкари от Юрта махала, дето се хванаха в капан за лисици, не бяха ли българи? Ами оня ичеренец, който стана на петмез с крушите си? И той не беше ли българин?

Справедливият по душа мухтарин напомняше случая с един хитрец от Ичера, който, бе подлъгал някакво овчарско момче от Горната махала да му даде едно бяло меджидие^[20] за кривач крушидивачки, та сетне, разправяха, майката на момчето само дето не му откъснала ушите. Когато привечер ичеренецът си отивал, магарето му, сякаш внезапно подлудяло, го хвърлило заедно с коша непродадени круши, та го направи мати-маскара. После се видя, че злополучието му се дължеше на цяла шепа конски мухи, които някой, скрил се отстрани на пътеката, бе пуснал на добичето...

— Така е, така е — побърза да потвърди чорбаджията. — Злото върви наред и при вас, и при нас!

— Зад злото има злосторник — тежко отсече хаджи Осман. — Трябва да го пипнем, иначе ще окепазим^[21] хубавото си село.

— А дали наистина има злосторник, мухтар ефенди? — обади се Ремзи Балабан. — Жив човек прайва ли всички тия поразии? Ако слушате мене — той неволно се огледа, — туй по мяза на сърдит джин^[22] някакъв, на зъл дух...

Домакинът изсумтя недоволено, даскал Буньо не удържа една подигравателна усмивка.

— Пфу! — издаде презрителен звук Хюсню бей. — И туй го приказва един сейменин^[23]... — Ремзи Балабан имаше службата на

стражар на селото и заради нея, не поради ума си, вземаше участие в мушаверето. — Какъв му е боят, пък акълът му...

— Джин ще поразии със светкавица или магия — поясни Исмет ходжа, който смяташе, че тези неща са от неговия занаят, — а не с чекийка или конски мухи.

— А ти пък с кой акъл мислеше, че тук имат пръст хайдутите от Балкана? — озъби се насреща му Ремзи. Другите се заслушаха — очевидно за пръв път чуваха за това предположение на имама. — Хич ти ако един Желю войвода, Пею Буюкли или Панайот войвода^[24] реши да се заяде с някого, че с гвоздейчета и къпане във вирове ли ще го стори, бе? И ще остави ли кабзамалина да си отнесе среброто?

— Тази пък не бях я чувал — стрелна го с подкнящ поглед Осман ага.

— Остави, да караме нататък — рече посрамен ходжата, но Ремзи Балабан настоя отмъстително:

— А, защо, нека им кажа. Щом ще си приказваме за акъли...

И той разказа. По внушение на Исмет ходжа Ремзи бил свикал сеймените от Градец, Катунице и Жеруна^[25] и няколко дни и ноци правили пусии^[26] насам-нататък. И към Равно буче лежали със запрегнати пушки, и към Чомаков дол, и към Момина могила...

— И що? — попита нетърпеливо Съби чорбаджи.

— Нищо и половина. — Сейменинът се изсмя в лицето на Исмет ходжа. После добави сериозно: — Само оня ден бяхме повярвали, че към Царевец аха-аха ще излезе дивеч на мушката ни, ама то пък взе, те там се намеря едно тукашно хлапе, Джендо, на чобанина^[27] Стоян сина, та развали работата.

— Какво ви стори момчето? — обади се Хюсюн ага.

— Ще речеш — нищо. Само вдигна глас, та се разпя. Пък където има такваз гюрултия^[28], иди гони хитри лисици като Пею или Панайот...

— Джендо? — замислено повтори хаджи Осман. — Къде го чувах наскоро тоя Джендо Стоянов?

— Ами че нали той бил оня хитър базиргян — изкиска се Ремзи, — дето за десет круши-дивачки дал цяло меджидие...

— Взех нещо да му се чува името, на тоя Джендо — произнесе замислено мухтаринът, но думите му се удавиха в хихикането на останалите. Единствен даскал Буньо намери за необходимо да му каже:

— Не са туй дела на две педи голямо хлапе, дядо Осман. — Кой знае защо, българите от Медвен така наричаха своя мухтарин. И той го приемаше, звучеше му по-свойски, пък и свидетелствуваше за някаква обич и уважение. — Може ли човек, който ще даде сребърна пара за шепа круши, да съди постъпките на един опитен кабзамалин?

Това беше първото и последното обаждане на учителя за целия следобед.

Поразвеселените събеседници постепенно забелязаха, че лицето на домакина си остава съсредоточено, сякаш умът му бе зает с важно откритие. И постепенно гълчавата им замря от само себе си.

— Що, мухтар ефенди? — запита Хюсню бей. — Нещо ти проблясна, или...?

— Думите на даскала ми подсказаха нещичко — кимна Осман ага. — Вижте, ефендилер, тука сме си биз-бизе^[29], можем да си речем всичко направо, без белило и червило. Кюлафът на кабзамалина е скроен за мъст — сигур си спомняте как докарваше сметките този пладнешки хайдук, как щедро надписваше лихвите. Серт-Али също си го търсеше — откакто видя власт в ръцете си^[30], той се почувствува по-високо и от аллаха, ама не за благодеяние, а за лошо, урсузлуците^[31] му не могат се изброи.

— Нали той изсече свирчовината между Горната махала и Долната — допълни имамът, — само и само да направи на пук на всички медвенци?

— Не исках да го кажа досега — тихо се обади на свой ред Съби чорбаджи, — но и трите момчета са пострадали от мъст, ефендилер. Ден преди да се намушкат на пироните, тези палавници остригали овцете на баба Узун-Пройновица и задигнали вълната. Пък старицата е сама като кукувица и тази вълна е едничкото ѝ богатство...

Умълчаха се. Всеки преравяше „поразиите“, сторени от година насам и с изненада виждаше, че наистина всеки от пострадалите, турчин или българин, бе имал какво да плаща.

— Където има жертви на мъст, там има интикамджь, отмъстител — бавно изговори Исмет ходжа.

— Тъй ще излезе, ефендилер — отново потвърди с глава домакинът. — Някой в Медвен е запретнал ръкави да става отмъстител за сторените неправди.

— Дали не е Кючюк Иван, авджията^[32]? — подхвърли с лукава надежда Ремзи Балабан. — Човек, който е оставен да продава сербезлици^[33] със силяха^[34] си...

— Не говори глупости! — смърри го мухтаринът. — Знаем ти аз мерака за пушката на Кючюк Иван, оная, със седефа по кондака^[35], ама тия няма да минат. Ако нишанджия^[36] като Кючюк Иван ще мъсти, знаеш...

Не се доизказа. И не беше нужно.

— Да ставаме, ефендилер — предложи Хюсню бей. — Не можем да седим тук, на чардака, и да искаме да открием отмъстителя. Добре е, че поне напипахме края на конеца. Вървим ли по него, той рано или късно ще ни отведе, където трябва!

Преметнали шарени торбички през рамо, азбукарчетата се строиха по двама в двора на новото медвенско школо. Даскал Буньо — истинското му име беше Господин Бъчваров — се показа от сградата и огледа редицата. Остана доволен, но не каза нищо — минаваше за свидлив на похвали.

— Кои са надзирателите за днес? — попита. Излязоха две снажни момчета; ще речеш — мъже за задомяване.

— Право по домовете и без никакъв шум и непристойности — напомни им учителят. — Няма да позорим името на школото, я! А някой ако се разбесува, утре...

Всички знаеха какви наказания се полагаха на ученик, ако се провини в пътя към къщи, при оплакване от родителите за немирство или за закачки по време на църковна служба. Надзирателите вече щяха да поведат строените деца, когато даскал Буньо допълни:

— Да остане Джендо Стоянов!

От редицата се отдели едно момче — дребно, по-скоро слабовато, със смугло лице, не го ли знаеш и не му ли чуеш приказката, може и за циганче да го вземеш. Но във всеки случай не и за медвенско дете — медвенци, истински чеда на планината, растяха все едри, с широки гърди, дългокраки, докато тоя, вече тринадесетгодишен, няма да му дадеш повече от седем-осем...

— Влез! — нареди му късо учителят. И махна към другите: — А вие вървете!

Джендо се върна в класната стая и без да го иска, погледът му веднага спря със загриженост на пръчките с различни дебелини,

изправени в ъгъла. Учителят влезе след него и затвори вратата след себе си.

— Седни! — каза.

Тази дума зарадва момчето — ако ще има бой, стоене на колене върху царевични зърна или други някакви наказания, не поканват ученика да седне. Въпреки това той благоразумно избра място подалече от пръчките.

Даскал Буньо се разхожда известно време между вратата и прозорците. Виждаше се, че сам не знае откъде и как да започне.

— Знаеш ли що ще рече на турски интикамджъ? — подхвана най-сетне, като прекъсна разходката си и потърси погледа на момчето.

— Знам, господин учителю. Отмъстител.

Джендо леко позаекваше, това си му беше кусур от рождение, но сега се запъваше кажи-речи на всяка буква.

— Вярно, отмъстител. Тази дума се назова вчера в дома на мухтарина, когато се говореше за беладжията, дето размири напоследък Медвен. — Думите сякаш предполагаха някакъв отговор, но Джендо Стоянов не прояви охота да отвори уста, та учителят продължи: — И всички я изговаряха с лошо. И на деянията на отмъстителя не се гледаше като на детски лудории, а като на грях и престъпление.

Този път даскал Буньо не чакаше отговор, та дори се поизненада, когато чу момчето да казва:

— Гаджалите^[37] тъй съдят и хайдутите в Балкана, господин учителю.

Тези думи пообъркаха учителя — свариха го неподготвен.

— Нали знаеш каква е съдбата на хайдутина, когато го хванат?

— Когато го хванат — с едва доловима насмешка повтори Джендо. Говорът му се беше внезапно оправил — сега в него нямаше и следа от запъване. — Ще има да чакат агаларите, дорде хванат да речем Панайот войвода, Хаджи Димитър или Пею Буюклията...

— Всеки не е Панайот или Пею. — Учителят се поразядоса — разговорът се изплъзваше от волята му. — А който се хване, нему краката увисват под бесилото.

— За тях, обесените, също се пеят песни, господин учителю. Песни с благодарност. Туй... — Момчето се поколеба. — Туй като че и от твоята уста съм чувал...

Беше вярно. Даскал Буньо ревностен радетел на българщината, в словата си неведнъж бе поставял народните отмъстителите наравно със светците и просветителите. Или пък в часовете по отечествена история неусетно бе продължавал редицата на нявгашните славни царе и пълководци с днешните войводи. Сега учителят призна пред себе си, че бе попаднал в собствения си капан. И като помисли, реши да обърне гръб на тази първа, несполучлива за него схватка и да поведе разговора в друга посока, по-малко хлъзгава. Той се поразходи отново из класната стая, после отново спря.

— Няма да те питам дали знаеш кой е този тайнствен медвенски интикамджъ.

— Защо, господин учителю? — осмели се да попита Джендо.

— Защото, ако ми кажеш истината, ще стана съучастник на отмъстителя, а аз това не желая, понеже не одобрявам пакостите му. Ако пък ми кажеш неистина, пак ще бъда недоволен, защото ще си излъгал учителя си.

Кой знае защо, момчето се изчерви. И тъй като беше много мургаво, лицето му придоби цвят по-скоро на патладжан, нежели на домати. А следващият въпрос на даскал Буньо съвсем го обърка:

— Колко е две и две?

— Ех, господин учителю... — засегна се Джендо, който минаваше за един от най-будните, най-напредналите ученици на Медвенското школо.

— Искам да те предупредя, че също и в конака^[38] знаят да съберат две и две. Например да си спомнят, че пусията накъде Царевец е издадена и провалена от същия хлапак, който лани бе пострадал от продавача на круши-дивачки, та... та имаше за какво да му отмъщава...

Момчето заби поглед в земята.

— Ремзи Балабан ли?

— Остави го този суеверен глупак, той всякъде вижда само зли духове и таласъми^[39]. Но дядо Осман, Исмет ходжа и Хюсюн бей имат ум, който не е за подценяване. И ще съумеят да зложат достатъчно хитра клопка на този, хм, отмъстител.

Продължително мълчание.

— Истинският юнак не е онзи, който е сляп пред лицето на опасността, Джендо. Предпазливостта не петни юначеството, напротив

— краси го. Ти говореше одева за войводите. Отговори ми сега на такъв въпрос. Ако някой от най-славните войводи — нека бъде Панайот Хитов, Желю или Филип Тотю, както предпочиташ, — бъде сгащен в Балкана от бългоците^[40] и башибозука^[41] на Мустафа Ариф бей, какво ще стори той? Ще поведе юнаците си на битка гърди срещу гърди, макар и да вижда, че ще бъдат един срещу хиляда? Ще ги обрече на сигурна гибел само защото после ще пеят за тях по седенки и сборове? Отговори де, отговори!

Въпреки подканянето момчето не отваряше уста. То продължаваше да гледа в земята, да се черви и да немее гузно.

— Нищо подобно няма да извърши войводата — рече вместо него учителят. — Той ще стори всичко — и в дън земя ще се крие като кърт, и няма да се поколебае да обърне гръб на преследвачите си в главоломно бягство, — но ще опази и себе си, и своите юнаци от безсмислената смърт. И ще го нарече ли после някой страхопъзльо или бълзлив заек? Не, всеки ще го похвали и ще го възвеличае още повече. Защото той ще е опазил дружината си за друг ден, когато слабите и угнетените пак ще имат нужда от нея. — Даскал Буньо разпери ръце. — Това имах да ти кажа, Джендо. Това и още само едно — „който има уши, да слуша“, както е речено още в Евангелието. А сега — можеш да си вървиш, майка ти ще се тревожи...

Буля Йова наистина бе започнала да се тревожи. Марко и Васил, по-малките й синове, вече бяха омели с дървените лъжици горещата чорба и бяха хукнали някъде към Блъснат камък, а Джендо още го нямаше никакъв. То изобщо така си беше у тях — малките бяха кротки и хрисими (пък и да се разлудуваха, едно шамарче стигаше за вкарването им в пътя), докато Джендо...

Още се питаше за причината на закъснението му, когато той най-сетне се появи. Поздрави, седна и уж подхвана копривената чорбица, пък личеше си — умът му беше другаде.

— Къде закъсня? — попита го буля Йова.

— Даскал Буньо ме задържа.

— За нещо лошо ли?

— А, за лошо. Ей тъй, говорихме само.

Тя разбра, че Джендо няма намерение да разкаже повече, и не направи опит да го насили; знаеше го — заключи ли уста и с ченгел не можеш извади думите от нея. И се задоволи да подхвърли:

— Добре е да слушаш даскал Буньо. Млад е той, но много знае. И пипето му сече. Дори и старите се вслушват...

Не довърши. Прекъсна я едно подсвирване, което долетя отвън, придружено веднага и от подвикване:

— Джендо, ей, Джендо!...

Момчето остави дървената лъжица и мигом изскочи на чардака. Навън, току-до оградата, се подаваше ъглестото и ръбато лице на авджията Кючук Иван.

— Ето ме, бай Иване.

— Ще ли ти се утре да отидем да нагледаме моите капани?

— Иска ли питане...

Кючук Иван поклати глава:

— Не, първо запитай майка си, дали няма да ѝ трябваш. Неделя е, ама може да има нужда от нещо.

— Няма да ѝ трябвам, аз ей сега я питах — излъга Джендо. — Ти само кажи кога.

Уговориха се, после Джендо се върна при едва-едва наченатата паница.

— Не ми харесва дружбата ти с Кючук Иван — каза майката.

— Защо? — засегна се момчето. — Че какво му е лошото?

— Като погледнеш — нищо. И той минава за редовен човек, и челядта му, дете броят ѝ не се знае — (Кючук Иван имаше осем деца) — също. Ама все пак...

— Какво? — продължи да се цупи Джендо. — Хем не е лош човек, хем „все пак“...

— А бе другаруването с човек, дете си вади хляба от пушките и ножовете, няма да те научи на друго, освен на пушки и ножове. Пък мен по ми се иска да те видя другар на книгите. — Синът щеше нещо да възрази, но тя го подкани: — Яж, яж!... За пушките ли, за книгите ли, трябва първо да пораснеш голям. Пък който не яде, той си остава между другите както е кутрето между пръстите.

Мина така някое време, после майката попита:

— Защо го мрази чорбаджи Съби?

— Бай Иван ли? Не знаех, че чорбаджията го мрази.

— И още как! Да има колай^[42], в капка вода ще го удави. Е, то Кючук Иван не му върви по гайдата, вярно е, ама само за това...

— Сигур го мрази, защото е добър човек. И е с достойнство — не чупи гръбнак нито на турчин, нито на калпав българин, пък дори и да е тъпкан с пари. Такъв е трън в очите на чорбаджиите.

Буля Йова въздъхна. И това беше краят на разговора им.

Кючук Иван се изсмя:

— А вярно ли е, че си пял?

— Вярно е.

— И каква песен ти дойде на устата?

— Единствената турска, която знам:

*Ах, кѳзѳм, кѳзѳм, каналѳ кѳзѳм,
санада бир сархош истейор,
верелим она, аман, аман...^[43]*

Прочутият ловец вече се превиваше от смях.

— И защо пък точно турска песен подхвана?

— Защото, ако старопланинските юнаци бяха нейде наблизко, да помислеха, че идат гаджали. Пеех ли на български, щяха да се чувствуват в безопасност...

Усмивката изчезна от лицето на Кючук Иван. Той поразмисли върху думите на момчето, после кимна сериозно:

— Прав си, дявол да го вземе. — Той приклегна да оправи един капан, за зайци и в същото време продължи: — То, ако помислиш, горските пилета знаят да се пазят и сами, не са останали до закрилата на децата и до „Ах, кѳзѳм, кѳзѳм, каналѳ кѳзѳм...“ Ама ако някой наистина искаше да им помогне, комай не можеше да стори нищо повече от тебе. — Ловецът се изправи и потупа Джендо по рамото. — Аферим^[44], момче. С този акъл, стига да не омажеш въжетото на някоя бесилка, далеч ще отидеш.

Джендо се изчерви от удоволствие и не намери какво да каже в отговор. Другият го подкани:

— Разказвай нататък.

Докато вървяха един до друг през гората, момчето продължи разказа си и почти дума по дума предаде вчерашния си разговор с учителя. Ръбатото лице на Кючук Иван оставаше съсредоточено, само черните му каврък^[45]-мустаци помръдваха неопределено — не можеше да се разбере на срѣдня ли, на смях ли.

— И що? — попита, когато Джендо свърши. — Нарекли те интикамджъ агаларите, а?

— Тъй излиза, бай Иване.

— А ти смяташ ли се наистина отмъстител, моето момче?

— Че иначе защо съм вършил туй, което съм вършил? Дал съм си дума аз, бай Иване, да мъстя на всички чалмалии...

— На всички ли? — прекъсна го ловецът.

— На всички ами! Щом са ни потъпкали хубавата татковина...

— И на дядо Осман ли също имаш да мъстиш? — тихо рече Кючук Иван.

Въпросът, уж нищо и никакъв, накара Джендо да се засрами. Защото старият турчин имаше славата на почтен и справедлив човек, който не дели седлото на свои и чужди, на господари и рая^[46], а гледа на всички да е добре, всекиго да запази; прочут беше с това, че веднъж в неделята, макар никой да не го караше, яхваше магарето и повеждаше медвенки на пазар в Котел и тогаз се знаеше, че никакво зло няма да сполети жените. Дали защото искаше да го избави от неудобството, или наистина цялото му внимание се отвлече в друга посока, но бай Иван възкликна:

— А! Я виж, Джендо, каква гостенка ни е споходила нощес...

Както подсказва името му, ловецът беше дребен на ръст^[47], та нисичкият Джендо успя да погледне през рамото му. И видя — в капана за зайци бе попаднала лисица.

Малко по-късно докато внимателно сваляше кожухчето ѝ, Кючук Иван каза с непреднамерена почуда:

— И гледай каква е белязана! Не бях виждал такава... Хей, какви ли чудеса не се срещат по Грачище!...

Лисицата действително имаше нещо необикновено — по някаква игра на природата едното ѝ ухо беше съвсем бяло.

Когато ловецът одра и прибра кожата ѝ, двамата приятели — възрастният и момчето — отново тръгнаха през гората.

— Прав беше, ама и не беше прав, бай Иване, като ме заприказва, одева за дядо Осман. Сред турците таквиз като него, дядо Осман де, срещнеш по-рядко, отколкото можеш да срещнеш бяла муха.

— Важното е, че не може да се мъсти на турците въобще, а само на онези, които са си го заслужили. Знаеш ли колко проверки правят горските юнаци, преди да потърсят сметка на някой зулумджия^[48]?

Известно време те вървяха мълчаливо, после Кючук Иван с опакото на ръката оправи мустаците си и рече:

— Пък ако искаш да знаеш, съветът на даскал Буньо е добър. Време е отмъстителят да изчезне. Иначе ще доведе такваз беля и на себе си, и на вашите, че... Обещавах ли?

Джендо се поколеба. После каза неохотно, но искрено:

— Обещавам!

— Е, слава богу. — Усмивката се върна върху ъгловатото лице на ловеца. — Аз пък се уплаших, че ще захванеш и на мен да ми правиш на инат... А знаеш ли как ще те възнаградя за тая думичка „обещавам“? Ще те науча да стреляш.

Дъхът на момчето спря.

— Със седефената пушка ли?

— И с нея, и с пищовите. Ще те направя нишанджия за чудо и приказ. Да почнем още сега, а? Виждаш ли забеленото място ей там, на кората на онова дърво? Не е далече, няма повече от двацет и пет крачки. Я да хвърлиш един куршум нататък!...

За Медвен есента и зимата, които последваха, бяха по своему паметни. Донесоха те събития, които разтърсиха ежедневието на иначе мирното село, та се запомниха...

Всъщност всичко започна не със събития, а с една липса на събития — дяволитите подвизи на неизвестния „отмъстител“ секнаха от само себе си и малко по малко се позабравиха.

После обаче дойде нашествието на лисиците. Никой не беше чувал тези животни да се събират на повече от двойка, а сега комай не глутници, а цели гъмжила бяха нападнали селото и околността му. Че почти не минаваше ден да не бъде опустошен някой курник, туй, кажи-речи, беше още в реда на нещата. Но хитрите кумици-лисици се одързостиха, та захванаха да налитат на къшли^[49] в планината, че и да

проникват чак в домовете на медвенци. Истинска и незапомнена напаст!

Когато лисичето настъпление заприлича на бедствие, мухтаринът хаджи Осман ага предложи и цял Медвен, турци и българи, в един глас прие да се вдигне обща хайка срещу пакостния звяр. В деня на хайката се явиха всички мъже на селото, включително овчарите (между тях бе и Стоян, бащата на Джендо), които си бяха дошли след дългомесечно отсъствие по равна Добруджа или на юг, в Загоре. Мнозина — де на шега, де на истина — се заканваха, че вечерта ще се приберат с конски впряг лисичи кожи, но по перчене и хвалби никой не можеше да се сравни с Ремзи Балабан; на сборното място сейменинът се яви накачулен като катунарска талига с какви ли не оръжия, а гласът му проглуши мегдана — сега щяло да се види кой е баш-авджията на Медвен, да му мислят онези, на които само (и напълно незаслужено) името им било такова или онакова...

Както и да е, ловците се пръснаха из околността и целия ден до селото долитаха лай на гончета и гърмежи на пушки-игленки и на стари шишанета^[50]. Но как и що се случи, тъй и не стана ясно — лисиците ли се бяха пръждосали, или ловците се оказаха нескопосни, — ала когато се събраха отново по здрач, съвсем не можеше да се рече, че хайката е предизвикала нещо като мор по лисиците. Е, имаше някои да са ударили по едно животно, Хюсюн бей даже бе видял сметката на две, но повечето не бяха сторили нищо повече от една хубава разходка. И докато за всички това беше само повод на незлобиви закачки и майтапи, цял Медвен посрещна с доста хапливи подигравки Ремзито — връщаха му за бабаитските^[51] приказки на тръгване.

— Няма лисица за цяр — отговаряше им смръщено Ремзи Балабан. — То, ако имаше, от моето око ли щеше да се изплъзне?

Будалкаха го до някое време за тези негови думи, пък сетне го поведоха към дома на Кючук Иван. И там що да види Ремзи — седем прясно одрани лисичи кожи, три червени и четири на въглищарки, бяха окачени да съхнат на чардака! Зла завист сви тогава сърцето на сейменина и устните му промълвиха:

— Магьосана е пушката на Иван! Аллах ми е свидетел: през огън и вода ще мина, грях ще сторя, ала ще бъде моя...

Неколцина чуха тази приказка, но си спомниха за нея чак когато се случи другото от бележитите събития — гибелта на Кючук Иван.

Това злощастие остана забулено в тайнственост и затова — още по-впечатляващо. Преди изгрев Кючук Иван натовари на кончето си цяла камара дивечови кожи, праметна през рамо пушката със седефения кондак и потегли — намислил бе към Карнобат или дори към Айтос и Бургас да потърси добър пазар за стоката си. Напразно буля Иваница го спираше с думи за безбройните опасности по пътя — докато имал тази (ловецът потупваше ласкаво вярната си пушка), нищо не можело да се случи, тъй й отговаряше той и се смееше ли, смееше... А един час по-късно случайни пътници го донесоха на собственото му конче. Черна спечена кръв багреше лявата му гръд, а от кожата и пушката — нито следа...

Цялото село — и турците наред с българите — отиде да изпроводи Кючук Иван до сетното му жилище. Във всички очи имаше сълзи, но най-горко плакаха двама — буля Иваница и Джендо, малкият приятел на ловеца; тях мъката толкова притисна, че се наложи да ги изведат настрана, преди да се чуе грозния тропот на буците пръст върху ковчега, пък сетне и двамата легнаха болни по за цяла неделя. При гроба чорбаджи Съби раздаде по една сребърна пара на осемте сирачета на Кючук Иван, но туй беше вятър работа и показна добродетел — и крина злато да дадеш на детето, няма да заместиш баща му...

А случи се, че на връщане от гробищата дядо Осман и даскал Буньо тръгнаха рамо до рамо и тогаз старият и мъдър турчин, след като дълго не продумваха, потънали в мислите си, изрече следните странни думи:

— Чудновата е тая гибел, даскале, туй ще ти река аз. Не е дело тя на случаен разбойник по друмищата — в тоя студ никой не се решава да стои на пусия ей така, като разчита само на късмет. Онзи, който е дръпнал тетика^[52], е чакал не друго, а минаването на Иван.

— Ще излезе — подхвърли учителят, — знаел е, че ще пътува...

— Анджък^[53] в това е чудноватото. В сряда аз издадох тескере на авджията, но за него споменах само пред Съби. Ще речеш, Съби е гръмнал. Но не е — вчера сабахлен чорбаджията си беше у дома, туй случайно сам го видях... — Старият турчин помълча малко. — А скоро един се кълнеше в името на аллаха...

Не завърши, а само загрижено и с дълбок размисъл поклати глава.

Вижда се, хаджи Осман ага наистина умееше да събере две и две.

Три недели след Кючук Ивановата злочестина селото отново жужеше като кошер — разбуди го този път вестта, че идва светиня му Вениамин, гръцкият владика. Същият, за когото се мълвяха кое от кое по-лоши неща: че служел не на Исуса, а на Мамона^[54], че като раздавал комка, уж случайно посягал към пазвите на младите булки, че предпочитал турчин, евреин или какъвто и да е друг иноверец, нежели най-богобоязлив християнин, ала от българско коляно...

В очакване на високия по сан и широкия по снага гост Горната махала няколко дни прекара в небивало оживление. В домовете на свещениците и чорбаджиите се стягаха като за най-личен празник: то се тупаха черги, то се точеха баници, то се колежа пилета — не е за изреждане. Останалите християни също се стягаха за посрещането, но по малко по-друг начин. В кръчмата на Топал Беро мъжете ругаеха и се заканваха, припомняха как жеруненци бяха изгонили същия този Вениамин, та той си бе загубил калимавката и забравил патрахила в бягството. Други нескрито се хвалеха, че вече са приготвили кюскиите... Най-разобличителни слова бяха даскал Буньовите, докато Стойно Ганев, вторият учител в школото, направо подканяше поголемите ученици да си подберат по един-два джоба камъни.

Такова беше настроението в Медвен, когато светиня му пристигна. Но подготовката се оказа на халос: дебелият Вениамин беше хитър грък и вече познаваше българите-балканджии, та благоразумно се промъкна в селото по тъмно и слезе от кабриолета си чак когато видя зад него да се затваря тежката порта на поп Захариевия двор. Тогаз обаче плъзнаха люде из Медвен и разнасяха от врата на врата едно-единствено слово: никой да не отива на църква!

Както се наговориха медвенци, тъй стана — на утрото Негово преподобие трябваше да отслужи тържествена литургия, а в просторния храм „Света Марина“ се въртяха, напълно объркани, само тримата селски свещеници и още толкова чорбаджии: „Потънахме в земята от срам пред светиня му“ — вайкаше се по-късно чорбаджи Васил. Другият народ на Медвен, паството, което Вениамин се готвеше да остриже — овчарите, абаджиите, земеделците, занаятчиите, — те чисто и просто си бяха останали по домовете.

Разтичаха се тогава попове и чорбаджии, измолиха и помощта на мухтарина дядо Осман, та с увещания и заплахи успяха за вечерня да

напълнят църквата с богомолци. И всичко уж вървеше мирно и кротко, но щом поп Коста зачете Апостола на български, владиката почервеня, а после вдигна такъв глас, че чак светците от иконите сведоха уплашени очи — бог разбирал само гръцки, какъв бил този презрян език, на който дръзвали да се обръщат към него!

— Езикът на този народ, пред който си застанал! — отвърна му някой от дълбочината на притъмнелия храм. И без да се обръщат, медвенци познаха гласа на даскал Буньо.

Крещя и бесня светиня му, къса страници и тъпка с крака Апостола, но после отново си наложи маската на богосмирена кротост и ласкаво чувство към паството — минаваха с дискаса между богомолците и в него заваляха аспри^[55] и меджидиета, а чорбаджи Съби пусна цяла златна лира.

Ала когато по-късно медвенци, тръгнаха да се разотиват и Вениамин с нетърпелива и алчна ръка дръпна месала от дискаса, за да преброи събраните монети, рев, подобен на волско мучене, се откъсна от гърдите му и разтърси божия храм — на мястото на очакваните монети владиката бе намерил само купчина бели и гладки речни камъчета. Видяха това „чудо“ и медвенци и на вениаминовите крясъци отговориха с весел, неудържим смях...

Преляха му злобата и обидата на отец Вениамин, та той начаса се качи на кабриолета си и кочияшът му подкара конете надолу, към равнината.

... А на сутринта буля Иваница, вдовицата на убития прочут ловец, откри на трема едно подхвърлено през нощта вързопче, на големина колкото овчарски пестник. Развърза го и ахна от почуда — вътре имаше по-дребни и по-едри сребърни монети и една махмудия от истинско злато...

Отмъстителят се бе върнал в Медвен!

Някъде около времето, когато щъркелите отново се прибраха по родните си места, дойде една случка, която повече от всичко разтърси духовете на селото. Причини я Ремзи Балабан, медвенският сейменин. Той се губи някъде три-четири дни, а като се върна, на рамото му висеше една пушка, която всеки в Медвен познаваше по седефа на дървото ѝ — прочутата пушка на Кючук Иван!

Ремзи разправяше, че обикалял по свои работи по Сливенско и Ямболско и в Стралджа един анадолски караабджия^[56] му продал пушката за пет алтъна, но, разбира се, никой не вярваше на тези измишльотини. Всичко се изясни напълно една неделя по-късно, когато пъдарят Серт-Али, попрекалил със забраненото от аллаха питие^[57], издаде, че през всичките дни, когато уж е скитал в равнината, Ремзи Балабан бил прекарал в къшка на Серт-Алиевото лозе под Плюшевица и си убивал времето в скитане по лов.

Разкритията възмутиха цял Медвен, мнозина, включително неколцина почтени турци, се заканваха да отвърнат на злодееца по правилото „око за око, зъб за зъб“. Хаджи Осман ага даже се вдигна и отиде в Сливен да иска съд над Ремзи Балабан, но удари на камък — Мустафа Ариф бей, мютесарифът, му отговорил нещо като „че къде ще му излезе краят, ако вземат да съдят сеймените, крепителите на девлета“ и се задоволи да даде смътно обещание за мъмрене и сплашване, за налагане на някаква кръвнина. Почакаха медвенци да видят що за кръвнина ще бъде тази, която мютесарифът ще наложи, и в това чакане озлоблението им се попритъпи, пък междуременно дойдоха и усилените дни на кърската работа, та малко по малко озлоблението и жаждата им за мъст заглъгнаха от само себе си.

Единственият, който не се поддаде на робското примирение, беше малкият Джендо. Той посвети цели дни да следи и изучава живота и табиятите^[58] на сейменина, докато веднъж го зърна да се връща от път, понеже котка изтича пред него, и това наглед незабележимо събитие му припомни едни даскал Буньови думи: „Остави го този суеверен глупак, той всякъде вижда само зли духове и таласъми.“ В този миг решението не само се роди, но и узря в главата на Отмъстителя.

Следващите три нощи Ремзи Балабан не мигна — по всичко личеше, че сонм вампири и караконджоли си даваха среща не другаде, а баш под неговите прозорци: дърветата не помръдваха, пък долу фучеше и плачеше вятър, начесто се разнасяше смразяващ кръвта кикот, съпроводен от грохот на гръмотевици... Ако беше истински мъж, както подобава на един сейменин, Ремзи щеше да излезе навън и скоро-скоро щеше да разбере произхода на „тайнствените“ звуци. Защото цялото „сборище“ на злите духове се изпълняваше от един-единствен човек и то хлапак на четиринадесет-петнадесет години —

Джендо Стоянов. Момчето майстореше шума на вятъра като въртеше една плоска летвичка, завързана на канап, смехът на вещиците и лаят на вампирите излизаха от собственото му гърло, а гръмотевиците не бяха нищо друго, освен думкане по една газена тенекия... Да, но сейменинът не беше истински мъж (въпреки прозвището Балабан, което сам си бе прикачил), дори не помисляше да подаде нос извън вратата, а цяла нощ се криеше в харемлъка^[59] при кадъните^[60] си, трепереше и се молеше на аллаха, и на сутринта се люлееше като призрак от безсъние и умора, пък под очите му се появиха не сини, а направо пепелявочерни кръгове.

На четвъртата нощ не се чу нищо, но Ремзи пак не мигна — слушваше се като заек и в мълчанието на нощта болното му въображение виждаше какви ли не страхотии и заплахи. А на сутринта сърцето му едва-що не се пръсна. Първото от децата му, което се показва на двора, изпищя едно неистово „Вай, баба!“^[61], което смрази къщата. Сейменинът изскочи на чардака и в следващия миг трябваше да се подпре на стената, така се подкосиха краката му. Защото точно отсреща, на вътрешната страна на дуvara, през нощта джин някакъв (в това Ремзи бе напълно убеден!) бе изписал тайнствени знаци, някои от които достигаха до човешки бой големина. Турчинът бе живял достатъчно дълго и бе видял достатъчно много, за да има нужда да отиде до оградата, за да познае боята — познаваше се и от чардака, че магическите черти и изображения бяха изписани с кръв...

(Ако беше отишъл по-близо, щеше да забележи и полепналите перушинки на пилено, което бе дало „боята“. Но и това нямаше да го успокои — той вече бе дошъл на такъв хал^[62], че даваше свръхестествени обяснения и за най-очевидните неща.)

В този същия ден Ремзи Балабан — повече умрял, отколкото жив — отиде да търси помощ от Исмет ходжа. Главният имам на Медвен му прочете съответния откъс от Корана (това беше неговото задължение на мюсюлмански богослужител), който се предписваше против зли духове и страх, но после, когато останаха на приказки, му подхвърли не без злъч:

— Да не би да имаш нечиста съвест, та тя да събира джиновете, Ремзи?

— Не съм извършил никакъв грях според законите на правата вяра.

— А според законите на човешината?

— Мислех, че от тебе ще получа илач^[63], или съвет — рече сейменинът, след като мълча дълго, — пък то налетях на упреци, имам ефенди...

— А, защо, готов съм и съвет да ти дам — сви сухите си рамене Исмет ходжа. — И вярвам, все ще ти бъде полезен — нали е казано, че „кърк насихат бир серенджендем ийидир“^[64].

— Слушам те с упование и нетърпение, имам ефенди.

— Ами че съветът ми е да сториш най-простото, Ремзи Балабан. Мъж си, препоръчваш се за пръв нишанджия, пък имаш и пушка, хм, купена за, хм, пет алтъна, за която сам разправяш, че е вълшебна и че куршум на празно не хвърля...

Ремзи се възползува от съвета му, но чак след няколко месеца. Защото още на другия ден... Да, още на другия ден сутринта той откри на най-долното стъпало на къщата си изображението на една пушка, изрисувана не с друго, а с нагъсто подредени капчици кръв. След този пореден удар (и то само едно денонощие след като му бе четено срещу зли духове!) сейменинът легна болен и не стана цели месеци. Баячки гориха билки до главата му в пълнолуние, викаха хекимин^[65] от Сливен, Ремзи захвърли проклетата пушка, извор на всичките му злочестини, в най-дълбокото място на Чъртовец, занесоха го с талига чак до Харманлийско, да му леят куршум — нищо не помогна, макар че джиновете му бяха дали отдих...

Докато Ремзи Балабан лекуваше страха си, в Медвен се случиха някои нови събития, които дадоха повод за още по-оживени приказки с главен герой Отмъстителя. Ето един случай, когато стана реч за тях. Наближаваха годишните изпити на школото^[66], когато Осман ага направи така, че един празничен ден да се поразтърпе с даскал Буньо. Бяха до Сюлеймановата чешма, та мухтаринът пожела да пийне малко студена водица. Но туй се оказа само повод, да може да каже нещо ей така, между другото, докато уж е зает на чешмата, та да избегне погледа на учителя. Той тъкмо плакнеше калайдисаното кепче, когато подхвърли през рамо:

— Че Ремзито си плаща за мръсния грях, с който зачерни жена и цяла сюрня^[67] дечурлига, туй го разбирам, даскале. Но старият ми акъл не може да проумее защо аджеба^[68] нашият интикамджъ взе на мерника си и Съби чорбаджи. Злополучията на Съби не са случайна

работа, даскале. Интикамджъ̀ и само интикамджъ̀ стои зад тях — туй е така ясно, както може да се познае един писач по почерка на написаното. Незнайна ръка пусна жива невестулка в курника на чорбаджията. Е, застреляха я на другия ден, но тя вече бе сварила да издуши всичките двеста кокошки на Съби. Сетне и колелото на каруцата му, което се откачи по пътя към Котел, та чорбаджията едва не си счупи врата, когато се катурна в хендека^[69]. То също не падна от само себе си, даскале. Ръката на интикамджъ̀ е избила наполовина джугата^[70] му. Е, не съм се закахърлил много за Съби, негова милост не е твърде стока, но все пак се чудя — с какво си спечели той отмъщенията на Отмъстителя.

Учителят размисли бързо, после каза предпазливо:

— Не го знам кой е, че да го попитам, дядо Османе. Но комай мога да си обясня това-онова. Имал ли си случай да видиш новото джубе^[71] на чорбаджията?

— Как не? Та нали Съби се перчи с него като същински паун... Ще речеш — той единствен в света има дреха с лисичи кожички...

— Е, в това джубе виждам аз разковничето на загадката, хаджи. — Даскал Буньо се поколеба още една секунда и се изчерви от напрежение. — Чух да се хортува в кръчмата на Топал Беро, че лисиците по това джубе били от товара на Кючук Иван, който изчезна при смъртта му едновременно със седефената пушка.

Ръката, която поднасяше кепчето към старческите устни, замръзна във въздуха.

— Сигурно ли е това, даскале? Кой може да отличи лисица от лисица, и то когато друг ги е стрелял и драл?

— Лисицата, която е на врата на чорбаджията, може да се отличи, мухтар ефенди. Беязана е тя, както може да отбележи не човешка ръка, а само бог. Едното и ухо е така бяло, както зиме е бял снегът върху покривите.

Хаджи Осман ага забрави жаждата си (впрочем тя беше мнима) и окачи кепчето на чешмата.

— Кръгът се затваря, даскале — каза след продължително мълчание. — За намерението на Кючук Иван да пътува към Карнобат и Бургас аз бях казал само на Съби. Самият Съби не е стрелял по нещастника, но е съобщил за пътуването на Иван на убиеца. И убиецът го е възнаградил с няколко кожи, ако не и с целия товар. — Старецът

поклати глава. — При това известно е, че чорбаджията недолюбваше авджи Иван.

— Защо, дядо Османе?

Турчинът повдигна рамене:

— Знам ли? Умът на таквиз като Съби ги ражда едни, дете никой не може да ги разбере. Заради ваши сънародници от неговата кройка е поговорката ни „Булгар кафасъ — катран кофасъ“^[72]. И все пак на дъното трябва да е проклетото човешко честолюбие: Съби не се побираше в кожата си, загдето Кючук Иван пет пари не даваше за чорбаджилъка му...

Те продължиха прекъснатата си разходка. И стигнаха почти до реката, преди мухтаринът да заговори отново:

— И да ти кажа ли нещо съвсем между нас, даскале? Да бях помлад, аз самият щях да мъстя и на Ремзито, и на Съби, както го прави Интикамджъ. Заслужават си го, негодниците... Пък ако бях и дост^[73] на покойния авджи Иван...

Джендо, разбира се, не научи за този разговор, но той и не мислеше да се откаже от клетвата за мъст, която бе дал пред гроба на своя убит приятел в деня, когато пушката със седефената украса се появи на рамото на Ремзи Балабан. Напротив, той обмисляше и подготвяше следващия си удар. А в случая „подготвяше“ означаваше, че с една лъжица дълбаеше вътрешността на три динки, откраднати предната нощ от бостана на чорбаджи Васил Попов.

А същата вечер Ремзи Балабан най-сетне можа да изпълни съвета, подхвърлен му по-скоро като подигравка от Исмет ходжа.

Всичко започна с това, че таласъмите и върколаците пак се върнаха под стените на сейменската къща. Пропищя вятърът, чу се вледеняващият им вампирски лай, сякаш изпод земята прокълтяха тътените и гръмотевиците. И докато Ремзи Балабан, загубил ум от страх, се криеше в най-тъмното къоше на харемлъка, едно от децата му се развика:

— Тате! Тате!... Гледай!... Там... до плета... един джин...

Ремзи се престаши да погледне. И видя — над плета, който в двора ограждаше зеленчуковата му градина, и точно откъдето се носеха грозните звуци на подземните обитатели, се подаваше някаква кръгла глава със светещи очи и демонично ухилена уста, от която проблясваха пламъчета. Турчинът свали двуцевната си игленка от

стената, запрегна тетиците ѝ (в последните месеци тя стоеше винаги пълна) и като откряна вратата към чардака, прицели се и гръмна. Главата на джина се пръсна, светлините в миг угаснаха. Ремзи таман щеше да изкрещи победно, когато откъм плета, се разнесе познатият му таласъмски кикот и главата, уж току-що унищожена, отново показа огнената си усмивка срещу него. С верен изстрел на втората цев сейменинът отново я пръсна. Но се случи същото — злият дух се разсмя още по-зловещо и след секунда-две пак подаде проклетата си глава над плета...

И този път сейменинът не издържа — хвърли пушката и с нечовешки стон рухна в ръцете на жените си.

Не дочака утрото и захвана да товари талигата. Напразно му показваха до плета парчета, надробени динени кори — Ремзи Балабан не желаше да чуе нищо повече. Не се вслуша той нито в съвети, нито в плачове: същия ден събра многочисленото си семейство и напусна Медвен. Завинаги...

Три дни след като селото остана без сейменин, клепалото на „Света Марина“ вдигна посред нощ медвенци на борба срещу нова — и този път неизмислена — опасност: надолу, към Ветро поле, огнени езици се издигаха към небето, като раздираха мрака със страшните си отблясъци. Скочиха мъжете, подгониха каруци с бъчонки вода, други затичаха нататък с кирки и мотики... Е, слава богу, не позволиха на пожара да се разпростре, но не се мина и без загуби — кръстците с житните снопи на Съби чорбаджи изгоряха до един...

След тази поредна пакост дядо Осман пак намери колай да остане насаме с даскал Буньо и сякаш между другото му рече:

— Пито — платено, тъй мисля аз, даскале. Ако бях на мястото на нашия Интикамджъ, щях да сметна, че вече достатъчно съм отмъстил за гибелта на авджи Иван.

Учителят отклони поглед, когато каза в отговор:

— Да го знаех кой е, начаса бих му предал думите ти, мухтар ефенди.

Старецът все едно че не го чу. И продължи сякаш на себе си:

— И умно е не само да се спотаи, но час по-скоро да вдигне праха накъдето му видят очите. И за колкото по-дълго, толкоз по-добре. Нали разбираш, даскале? Едно е да накараш някакъв серсемин^[74] да гърми по динени кори, друго да сториш пожар. Ще има

истиндак^[75], без него вече не може да се мине след такова произшествие. Е, аз ще се опитам да потуля нещата, но случи ли се да се разкрие кой е Отмъстителя, тогаз аллах и вашият господ да са му на помощ...

Учителят измърмори пак нещо неопределено, но още щом се разделиха, побърза към дома на Стоян овчаря. Там разгони дечурлигата и остана насаме с буля Йова. Говориха, каквото говориха, пък накрая жената плесна с ръце.

— Олеле, даскале! Белким мислиш, че наш Джендо върши всички тези поразии из Медвен?

— Остави какво мисля аз, буля Йово. — За втори път днес младият учител избягваше да срещне очите на събеседника си. — Лошото е, че някои турци мислят така. И комай могат да го докажат.

— Божичко и света Богородице, ще ни изгори къщата!... — Жената не на шега се разрида. — И себе си ще затрие, че и нас...

— Не е време за вайкане, буля Йово. Веднага, ама разбираш ли, веднага прати хабер^[76] на бай Стоян. Да прави, да струва, но да прибере Джендо при себе си.

— Какъв ти хабер, даскале? Нали знаеш, че аз съм сляпа за азбукето... Но ти си добър човек, даскале. Седни и пиши ти на моя Стоян, пък аз ще намеря начин да му проворя писмото.

Така и стана. Как буля Йова успя да прати толкова бързо писмото, как бай Стоян сколаса, както е думата, на един дъх да вземе пътя от Добруджа до Медвен, но не мина и месец и Джендо беше вече хванал друма с баща си — отиваше да става овчар като него.

Каква беше изненадата на двамата пътници, бащата и сина, когато далеч извън селото, някъде чак отвъд Момина могила, налетяха на даскал Буньо, който беше излязъл нарочно за тях и ги чакаше. Размениха се думи за сбогом и пожелания за „дълъг и полезен народу живот“, после учителят подари на Джендо за спомен пиринчен дивит^[77] и една от книгите си — „Вечният календар“ на П. Раданов-Карловца. Искаше му се да се удържи докрай твърд и спокоен, но не успя — притисна момчето до гърдите си и прошепна в ухото му:

— Запомни, Джендо. Твоят учител не всякога е одобрявал постъпките ти, но тайничко винаги се е гордял с тебе...

Те се пуснаха и някак прекалено припряно забързаха в противоположни посоки. Защото нито един от двамата не искаше

другия да види сълзите в очите му.

- [1] **Ага** — господин; турски административен чиновник. ↑
- [2] **Мухтар(ин)** — селски кмет. ↑
- [3] **Мушавере** — съвет, съвещание. ↑
- [4] **Балабан** — едър, голям; прен. силен, герой. ↑
- [5] **Кьошк** — лека постройка в имот извън населеното място; предна отворена и покрита част на къща. ↑
- [6] **Имам** — мохамедански свещеник, пръв за даден храм. ↑
- [7] **Бей** — титла за високи военни и граждански чиновници; титла на малък феодален владетел или на крупен земевладелец. ↑
- [8] **Девлет** — държава; **девлет-душман(ин)** — държавен враг. ↑
- [9] **Филджан** — чашка за кафе, обикновено без дръжка. ↑
- [10] **Ефенди** — господин; господине. ↑
- [11] **Мютесариф** — управител на санджак (окръг). ↑
- [12] Хайдуткьой — хайдушко село (тур.). ↑
- [13] **Гяур(ин)** — немохамеданин, неверник. ↑
- [14] **Кюлаф** — буквално вид шапка; **скроявам кюлаф** — изигравам, измамвам. ↑
- [15] **Кабзамал(ин)** — бирник. ↑
- [16] **Падишах** — титла на султаните. ↑
- [17] **Сюнет-дюйню** — мохамедански религиозен обряд приблизително със значението на християнското кръщение, извършва се към 12–14-годишна възраст. ↑
- [18] **Вергия** — данък. ↑
- [19] **Силяхлък** — широк кожен пояс за носене на оръжието. ↑
- [20] **Меджидие** — сребърна монета, равна на 20 гроша, по името на султан Абдул Меджид. ↑
- [21] **Кепазе** — срамен, позорен. ↑
- [22] **Джин** — дух, демон. ↑
- [23] **Сеймен(ин)** — въоръжен пазач, стражар. ↑
- [24] Прочути хайдушки войводи от епохата. Желю войвода (1810–1878), роден в селото, което днес носи неговото име (Желю войвода, Сливенско). Бил хайдутин при Димитър Калъчлията, а после самостоятелен войвода. Пею Буюклията (1828–1896) бил хайдутин при Бойчо Цеперански и Димитър Калъчлията, после виден войвода. Панайот Хитов войвода (1830–1918) — прочут хайдушки войвода,

родом от Сливен. По-късно деен участник в революционното движение. ↑

[25] **Жеруна** — днес с. Жеравна, Сливенско. ↑

[26] **Пусия** — засада. ↑

[27] **Чобан(ин)** — овчар. ↑

[28] **Гюрултия** — шум, врява. ↑

[29] **Биз-бизе** — между нас. ↑

[30] През епохата селският пъдар е бил носител на значителна власт и подобно на споменатия Серт-Али, рядко я е използвал за добро. ↑

[31] **Урсуз** — проклет, опък човек. ↑

[32] **Авджия** — ловец. ↑

[33] **Сербез** — нахално смел; упорит; **сербезлик** — показване качества на сербез. ↑

[34] **Силях** — оръжие. ↑

[35] **Кондак** — приклад на пушка. ↑

[36] **Нишан** — знак, белег; **Нишанджия** — който умее да се прицелва; стрелец. ↑

[37] **Гаджал(ин)** — презрително прозвище за турчин. ↑

[38] **Конак** — сграда на държавно учреждение; място за спиране и нощувка. ↑

[39] **Таласъм** — нощен дух, вампир. ↑

[40] **Бьолюк** — рота. ↑

[41] **Башибозук** — нередовна войска; прен. сбирщина. ↑

[42] **Колай** — начин на постъпване; способ, леснина. ↑

[43] „Ах, дъще, дъще, каносана дъще, тебе един пияница те иска, ще те дадем на него, аман, аман...“ — куплет от хумористична турска народна песен. ↑

[44] **Аферим** — браво. ↑

[45] **Каврък** — засукан. ↑

[46] **Рая** — немохамеданското население на султанска Турция; прен. — безправен, робски народ. ↑

[47] **Кючук (кючюк)** — малък, дребен (тур.). ↑

[48] **Зулум** — насилие, грабеж. ↑

[49] **Къшла** — кошара за зимуване на овце. ↑

[50] **Шишане** — стара къса и тежка пушка с широка цев. ↑

- [51] **Бабаит(ин)** — лице, което се представя за юнак, за храбър човек; **бабаитлък** — представяне за юначество. ↑
- [52] **Тетик** — спусък. ↑
- [53] **Анджък** — именно. ↑
- [54] **Мамон** (църк.) — бог на богатството и парите. ↑
- [55] **Аспра** — дребна сребърна монета. ↑
- [56] **Караабджия** — прекупвач на аба; човек, който възлага изработването на аба. ↑
- [57] Мюсюлманската религия забранява консумирането на алкохол. ↑
- [58] **Табият** — навик, обичай; нрав. ↑
- [59] **Харем** — жените на един мъж, където има многоженство; **харемлък** — женското отделение на мохамеданска къща. ↑
- [60] **Кадъна** — съпруга на турчин; туркиня. ↑
- [61] „Олеле, тате!“ (тур.). ↑
- [62] **Хал** — положение, състояние. ↑
- [63] **Илач** — лекарство. ↑
- [64] „Четиридесет съвета са по-добри от едно нещастие“ (турска пословица). ↑
- [65] **Хеким(ин)** — лекар. ↑
- [66] Годишните изпити са ставали в средата на м. юли. ↑
- [67] **Сюрия** — множество; върволица; голямо стадо овце или кози. ↑
- [68] **Аджеба** — дали наистина. ↑
- [69] **Хендек** — трап; изкоп край път, канавка. ↑
- [70] **Джуга** — диалектна дума на населението от Сливенския край, която означава клин, метален напречник на врата или друго подобно. В случая „джуга“ е металния клин, който се прекарва през оста на каруцата, за да не изпада колелото. ↑
- [71] **Джубе** — горна дреха от дебел плат, обикновено подплатена с кожа. ↑
- [72] „Българска глава — кофа за катран“. ↑
- [73] **Дост** — приятел. ↑
- [74] **Серсем(ин)** — глупав, налудничав. ↑
- [75] **Истиндак** — дознание, следствие, разпит. ↑
- [76] **Хабер** — вест. ↑

[77] **Дивит** — металическа мастилница с отделение за пера, която се е носела на пояс. ↑

ЗАСЛУГИ

Имате удоволствието да четете тази книга благодарение на *Моята библиотека* и нейните всеотдайни помощници.

МОЯТА БИБЛИОТЕКА

<http://chitanka.info>

Вие също можете да помогнете за обогатяването на *Моята библиотека*. Посетете **работното ателие**, за да научите повече.